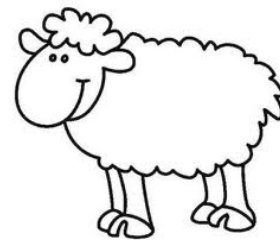

Cikta tanösvény

Nagydorog, Szenes-legelő

Tanuljunk a természetben!

Kirándulásra hívjuk meg az iskolásokat, turistákat, családokat, természetbarátokat tanösvényünkre, a Dunántúl egyik utolsó homokpuszta vidékére, a Dél-Mezőföld Tájvédelmi Körzetbe, Nagydorogra, a Szenes-legelőre.

A tanösvény végigjárása során a gyerekek nemcsak az iskolában már megtanult ismereteikhez kapnak kézzelfogható tapasztalatokat, hanem új élményekkel is gazdagodhatnak a terepi megfigyelések során, illetve az itt működő állattartó telepen az őshonos háziállatokkal is megismerkedhetnek. A táj minden évszakban változatos: tavasszal virágokban gyönyörködhetünk, nyáron hallgathatjuk és megfigyelhetjük a fiókáit etető énekes madarakat, ősszel a lombszíneződést és a gombákat fedezhetjük fel, a téli hónapokban pedig állatok nyomaira bukkanhatunk, az itt telelő ragadozó madarakkal találkozhatunk.

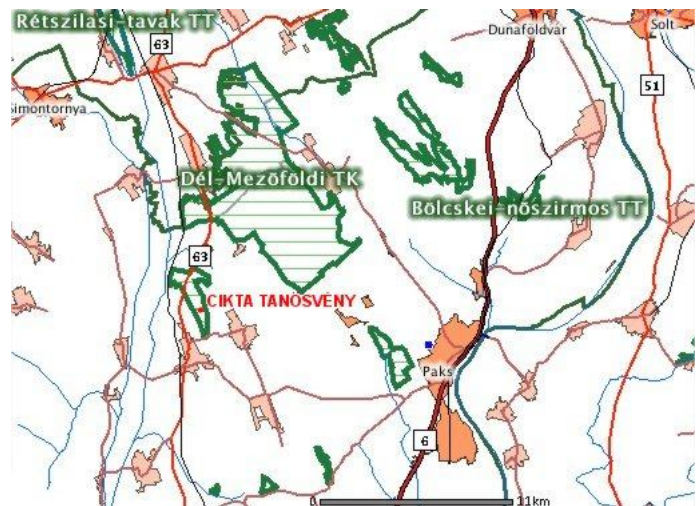
Néhány technikai információ, segítség, hasznos tanács:

- A tanösvény bejárható önállóan, vagy igényelhető szakvezetés a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóságtól (információ: Ökoturisztikai és Környezeti Nevelési Osztály, Telefon: 72/517-200, e-mail: dunadrava@ddnp.hu.)
- Az önálló bejáráshoz szükséges az alábbiakban közölt információk (a tanösvény tulajdonképpeni vezető füzetének) kinyomtatása és a tanösvény adott, általában fára, kőre, oszlopra festett számmal jelölt állomásánál történő elolvasása. A tanösvény a terület sajátosságaihoz igazodva kör alakzatú. Az útvonalon való tájékozódást fákra festett „cikta juh” ábrák, a füzetben található térkép és az állomások GPS koordinátái is segítik.
- A kiránduláshoz általában és természetesen a „Cikta tanösvény” bejárásához is szükséges: esőkabát, zárt túracipő és sokat segíthetnek a különféle határozó könyvek. Nyáron a homokpusztán akár plusz 40 °C-ra is felmelegedhet a levegő. Ezért mindig szükséges megfelelő mennyiségű folyadékról gondoskodni a túránk során.
- A pusztán is, a magas fűben és a bokrok között számítanunk kell különböző *kullancs* fajok előfordulására. A zárt öltözet és a riasztószerek csökkentik annak a veszélyét, hogy a túrán résztvevőkbe is belekapaszkodjanak. A kullancs-csipesz segíthet szakszerű eltávolításukban. Hívjuk fel társaink figyelmét arra, hogy otthon mindenki alaposan vizsgálja át testét és ruházatát is, és az esetlegesen megtalált kullancsot a lehető leggyorsabban távolítsa el magából.
- Fel kell készülni arra, hogy kijelölt WC nincs a területen. A puszta csendjét mi is őrizzük meg, ne zajongjunk, járjunk minél csendesebben, és semmit ne gyűjtsünk, semmit ne vigyünk magunkkal! Minden szemetünket vigyünk haza!
- A tanösvény az 1999-ben a védetté nyilvánított Dél-Mezőföld Tájvédelmi Körzetben került kialakításra. A védett területről részletesebb információkhoz juthatnak a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság honlapján: <https://www.ddnp.hu/termeszetvedelem/vedett-termeszeti-teruletetek/del-mezofold-tajvedelmi-korzet>
- A tanösvény bejárása során különböző fa- és cserjefajok egyedeivel találkozhatunk. A könnyebb megismerhetőség érdekében néhányuk törzsére az erdészeti szakmában használt rövidítésekkel a nevüket festettük fel. Ezek a következők: *magas kőris* (MK), *fehér nyár* (FNY), *akác* (A), *erdei fenyő* (EF).

A tanösvény megközelítése:

- **Vasúttal:**
A Budapest-Baja vasúti fővonalon lévő Nagydorog vasútállomásról gyalogosan.
- **Menetrend szerinti autóbusszal:**
Székesfehérvárról, Paksról, vagy Szekszárdról Nagydorogig közvetlen járáttal.
- **Közúton:**
A Székesfehérvár-Szekszárd 61-es útvonalról Nagydorogig Györköny irányába lefordulva, a védett területet jelző táblánál földúton.

A tanösvény bejárása:

Megközelítés: Nagydorogról Györköny felé vezető műútról a védett területet jelző táblánál balra, északi irányba letérve, földúton az állattartó telepig, a tanösvény kiinduló pontjái.

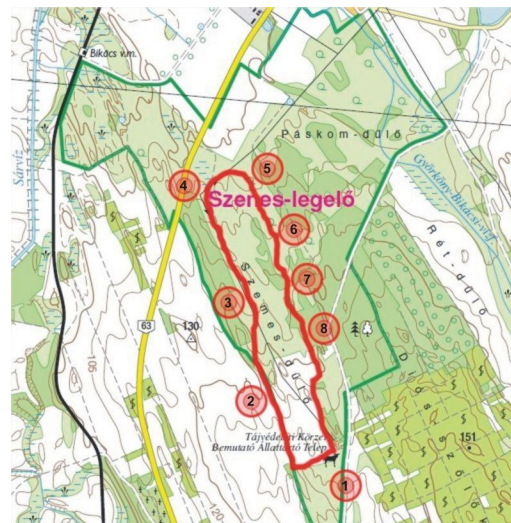
Úthossz: a tanösvény hossza kb. 5 km, nincsenek rajta extrém nehézségű szakaszok, bármely kiránduló teljesíteni tudja.

Időtartam: kb. 5 óra.

Állomások:

1. Állattartó telep (N46.640805, E18.669728; 144 m)
2. Árvalányhajás (N46.646734, E18.661835; 140 m)
3. Akácos (N46.649573, E18.660706; 126 m)
4. Láprét (N46.659258, E18.656702; 109 m)
5. Homokbánya (N46.658841, E18.658613; 140 m)
6. Bokros (N46.656826, E18.661214; 114 m)
7. Vizes élőhelyek (N46.653852, E18.662412; 118 m)
8. Fenyves (N46.650846, E18.664549; 125 m)

A túra megkezdése előtt érdemes néhány érdekességet, információt megtudni a Dél-Mezőföldről és közelebbről a Szentes-legelőről

A változatos felszínű dél-mezőföldi táj kialakulásában a földtörténeti harmadkor eseményei játszottak kulcsszerepet. A kéregmozgások következtében a táj északi részének enyhe kiemelkedése és déli részének süllyedése miatt az Ős-Sárköz lerakta homokos hordalékát, amelynek hatására a Szentes-legelő területén a Kiskunsághoz hasonló homokbuckás vidék jött létre. A folyóvízi tevékenység mellett, a jégkorszak alatt a szél munkája is nyomot hagyott a területen. A Dunántúli-középhegység szélárnyékában meghúzódó táj éghajlata az Alfölddel mutat hasonlóságot. A tájegység a Dunántúl legmelegebb tája, évi középhőmérséklete 10,5-11,5 °C körüli, az évi csapadék 550-600 mm körül mozog.

A Dél-Mezőföld vízben szegény terület, a talajvíz és a rétegvíz mélyen húzódik, és természetes tó sincs a területén. A homokvidékek buckái között időszakos pangóvizes vízfelületeket találunk, amelyek az aszályos években teljesen kiszáradhatnak. A változatos felszínű táj eredeti vegetációja mára erősen átalakult. A homokterületek természetes növénytakaróját a hatvanas évek erőszakos akác és fenyő ültetvényei szorították ki. Szerencsére azonban a nagyarányú természetátalakítási folyamatok ellenére is még jelentős a fennmaradt értékes vegetáció aránya. A táj egésze az Alföldi flóraidékhoz, a Duna-vidék flórajáráshoz tartozik. A Szentes-legelő a Dél-Mezőföld legnagyobb kiterjedésű, összefüggő megmaradt homokgyepe. A tájvédelmi körzet részét képező, elkülönült védett terület az ültetett akác és fenyő foltokkal, illetve kőris ligetekkel együtt 403 hektár. Az erdősítések miatt a vándorló homok már rég megállapodott. A gyepek a mészkedvelő homokpuszta szukcessziós állapotában vannak. A mélyebb fekvésű részeken, ahol egy vékonyka ér is a felszínre tör, gyapjúsásos és homoki láprétek mozaikja található. A terület a tájvédelmi körzet előtt helyi jelentőségű természeti terület volt, mely rangot elsősorban a *szekszárdi csiperke* előfordulása miatt érdemelte ki. Ez a cserepesen repedezett kalapú endemikus gombafajunk a Tengelici-homokvidéken kívül két helyen fordul csak elő az egész országban. A puszta bővelkedik védett növényekben is, melyekkel a túránk során megismerkedhetünk.

A fenti értékek védelmére jött létre 1999-ben a Dél-Mezőföld Tájvédelmi Körzet, amely 11 különálló egységből, közel 7500 hektáron terül el.

Kezdjük meg sétánkat!

1. Állattartó telep

N46.640805, E18.669728; 144 m – Térkép: <http://goo.gl/maps/yPR77>

A telep belső megtekintése csak vezetővel lehetséges!

A Szenes-legelőn a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság egy állattartó telepet működtet. A telepen a **cikta juh** legnagyobb hazai állományát tenyésztik. A cikta juh a török uralmat követően a betelepített németajkú lakossággal került hazánkba. Elsősorban Tolnában és Baranyában volt elterjedt. A dél-dunántúli svábajkú falvak jellegzetes fajtája. Innen ered a fajta másik neve: *tolna-baranyai sváb juh*.

A cikta régen kétszer nyírták, és a gyapjából háziipari termékeket készítettek. A cikta gyapjából készítették az asszonyok a vastag zoknit, a „fuszeklit”, az

ujjasokat, a kesztyűket, valamint a sváb kézművesek jellegzetes papucsát, a „pacskert” is.

Az országos Állattenyésztési Felügyelőség gyűjtötte össze a még föllelhető cikta küllemű egyedeket az egykori sváb tenyésztőktől nagydorogi telepére. A merinó hatást kiküszöbölték a fajtából, és így nagy értékű állomány jött létre.

Méreteit tekintve a kisebb juhajták közé sorolható. Az anyák szarvatlanok, de a kosok egy része is. A szarvakkal rendelkező egyedek a merinó fajtához hasonlító csigás szarvakat viselnek. A csontozat finom, a lábszárak vékonyak. Az anyák testtömege 30-45 kg, a kosoké 45-60 kg között változik. A fej és a lábak fehér színű rövid szőrrel borítottak, a körmök és a szarvak viaszszárgák, a bőr pigmentmentes. A testet tincsekbe csüngő fehér gyapjú fedi (kevertgyapjas juhajták). A tincsek hossza 20-24 cm.

A magyarországi őshonos ajták közül a legkisebb populációval rendelkező fajta. Mivel létszáma kicsi és gazdasági haszna nincs, ezért ez a legveszélyeztetettebb juhajták. A létszámára és elterjedésére hatással volt az, hogy a fajta tartása egy nemzetiséghez, a svábokhoz kötődött.

A ajtát 1974 óta állami felvásárlással és összegyűjtéssel zárt tenyészetekben tartották. A rendszerváltás idején a nagydorogi állomány Vértestolnára, a Tisch család tulajdonába került.

2004 májusában a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság vásárolt a Tisch családtól 62 cikta egyed. 61 anyaállattal és 1 kossal indult a tenyésztés 2004 őszén. 2011 szeptemberében már 253 anyával és 6 kossal került kialakításra hat hárem. Az Igazgatóság a nagydorogi telepén tartja, és jó eredménnyel tenyésztik a ajtát. A 74. Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállításon az őshonos juhajták kategóriájában I. helyezést, míg a 75. OMÉK-en III. helyezést ért el az Igazgatóság a bemutatott jerkéivel. A ajtát még 3 magántenyésztő is tenyésztik Veszprém, Nógrád és Heves megyékben összesen mintegy 200 egyeddel.

A cikta az a juhajták, amelynek a legnagyobb és legtisztább állománya Magyarországon található. Tartásának célja kettős. A génmegőrzési cél szolgálja az őshonos fajta genetikai képességének megőrzését, eredeti genetikai variációjuk fenntartását. Másik fontos cél a

vagyonkezelés. A fajta fontos szerepet tölt be a védett gyepterületek természetvédelmi kezelésében.

Jelenleg a Dél-Mezőföldi Tájvédelmi Körzet nagydorogi Szenes-legelőjét „kezelik” a juhok, de az Igazgatóság tervezi, hogy a Boronka-melléki Tájvédelmi Körzetbe is helyez ki kisebb állományt ebből a fajtából.

A telepen őshonos **mangalica** sertés két fajtája (vörös és fecskehasú), valamint szintén őshonos **baromfi** fajták tenyésztése, tartása is folyik.

A telep megtekintése után induljunk el az állattartó telep tájékoztató táblájától nyugati irányba, a gémeskút felé.

Útközben, ha szerencsénk van, megfigyelhetjük a pajkosan szaladgáló ürgeket. Az ürge a rövid fűvű sztyepréteket kedveli. A legelő állatokat hamar megszokja, nappal táplálkozik, az éjjelt biztonságos üregrendszerében tölti. Korán vonul téli álmra. Rágcsálóként elsősorban növényi táplálékot fogyaszt. Évente egyszer szaporodnak, májusban 3-8 utódot hoznak világra. Fő táplálékát jelenti a kerecsensólyomnak és a parlagi sasnak, valamint a ritka molnárgörény is vadászik rájuk. Meglévő állományának megőrzése kizárólag élőhelyének fenntartásával (azaz a gyepek legeltetésével), a gyepek 10-15 cm magasságban tartásával biztosítható. Sétánk során a szénabálákon éneklő búbos pacsirtákat pillanthatunk meg, a gémeskút tetején pedig erdei fülesbagoly szokott éjjelente vadászni, melyről az alatta található ún. bagolyköpetek tanúskodnak. A bagolyok a megevett pockok és egerek csontjait és szőrét nem tudják megemészteni, ezért azt kis csomók formájában kiköpik. Ha szerencsénk van, akkor a ritka hantmadár is a szemünk elé kerülhet. Hazánkba afrikai telelőterületeiről áprilisban érkezik vissza. Nevét viselkedéséről kapta, előszeretettel ül ki a mező kiemelkedéseire, így például a szántás hantjaira is.

A dombon felfelé haladva, bal kéz felől egy rókavár látható, a járatokból kikapart, jellegzetes földhalommal. Felérve a gerincre, a gyepek szélén jobbra, észak felé forduljunk és haladjunk tovább a földúton!

Az erdősáv után balra, délnyugati irányba visszanezve a nagydorogi templomtorony látható, azon túl, a horizonton a Tolnai-Hegyhát vonulata húzódik, tetején az úzdi TV-toronnyal. Az úton haladva, a vetésen és a védett gyepeken gyakran láthatunk legelésző őz csapatokat.

2. Árvalányhajas

N46.646734, E18.661835; 140 m – Térkép: <http://goo.gl/maps/jA4DI>

A második állomáshoz érkeve jobbra, a homokbuckán láthatjuk a védettséget jelző hatósági táblát. A tábla tetején rendszeresen üldögélnek a ragadozó madarak: egerészölyv vagy vörös vércse. A homokbuckán él **homoki árvalányhaj** is, amely jelzi, hogy a

területen még érintetlen homoki gyepek tenyésznek. Hazánkban nyolc árvalányhaj fordul elő, melyből hét védelem alatt áll.

Az árvalányhaj mellett, a domb lejtőin kora tavasszal – márciusban – virít a **fekete kökörcsin**. Szórbóbitás magvait a szél terjeszti és az árvalányhajak magjaihoz hasonlóan dugóhúzó módjára fúródnak a talajba. Az érintetlen homoki gyepek sok rovarra is rejtek. Egész nyáron, de főleg ősszel az egyenesszárnyúak hada, szöcskék, sáskák nyüzsögnek a pusztán.

A hosszú, megnyúlt fejjű *sisakos sáska* igazi érdekesség, a Kárpát-medence endemikus* faja. Állományának megőrzését az ürgéhez hasonlóan a homoki gyepek fenntartása biztosítja. Nagyon fontos szerepet töltenek be a puszták élőlényeinek táplálékláncában, mivel fő táplálékát jelentik rengeteg madárnak, többek között a *gyurgyalagnak*, vagy a *tövisszűrő gébicsnek*. A gyepekben mindenütt megfigyelhetjük a *pannon csiga* rendszerint öt barna sávval tarkított csigaházait, vagy a hasonló, de annál laposabb, igen gyakori *kórócsiga* fajokat.

Haladjunk tovább a földúton, a gyepek álló magányos akácfáiig! Útközben balra, az út szélén figyeljük meg a *bálványfa* fiatal, veszedelmesen terjedő csihatagjait*. A *bálványfa* egy agresszíven terjedő adventív* faj. Tévesen *ecetfának** is nevezik. Őshazája Kína, innen került Európába, mára hazánkban az ország egész területén elterjedt. Sarjadzó képessége olyan nagy, hogy megtelepedése után szinte lehetetlen kiirtani. Természetes kártevője hazánkban nincs.

3. Akác

N46.649573, E18.660706; 126 m – Térkép: <http://goo.gl/maps/4vdPV>

Az állomás egy magányos *fehér akácnál* lett kijelölve. A *fehér akác* őshazája Észak-Amerika, Európában 1724 óta ültetik. Hazánkba a futóhomok megkötésére telepítették az Alföldön, de mára az egész országban jelentős erdőgazdasági hasznofává vált. Lecsüngő fehér virága jó mézelő, ezért a méhészek előszeretettel keresik fel, amit a következő állomás felé vezető utunk során meg is tekinthetünk. Növényzete és állatvilága a hazai őshonos erdőkhöz képest rendkívül szegényes, viszont talaján ősszel a *nagy őzlábgomba* kimondottan jól terem. Magról és sarjról könnyen szaporodik, ezért a homokpuszta agresszíven terjedő, veszélyes adventív faja.

Ha körbenézünk a legelőn, mindenfelé a *vakond* földtúrásait figyelhetjük meg, melyek a járatok ásása közben feleslegessé vált kitért földből keletkeznek. A vájrendszer a *vakond* táplálékául szolgáló giliszták, kisebb ízeltlábúak csapdája is, melynek hossza akár 100 m is lehet. A *vakond* látása és szaglása kimondottan rossz, viszont tapintása és hallása kiváló. A felszínre ritkán merészkedik, de ott gyorsan és ügyesen mozog, és nem gondolnánk, de kiválóan úszik is.

Haladjunk tovább a földúton az akácültetvény és a villanyoszlop-sor mellett, északi irányba!

Az úton figyeljük meg a villanyoszlopokat, melyek tetején zöld színű, műanyag szigetelés sorakozik. Ez a rászálló madarakat védi az áramütéstől. A leshelyként, pihenőhelyként funkcionáló oszlopokra rendszeresen rászállnak különféle ragadozó madarak: egerészölyv, kerecsensólyom vagy vörös vércse. Sajnos a szigetelés előtt találtunk itt áramütött és elpusztult fehér gólyát is.

A puszták felett köröző és közben gyakran vijjogó egerészölyvek látványa szinte mindig elkísér minket. A Szenes-legelő

erdőfoltjaiban több pár is fészkel. Fiókanevelési időszakban nagy hasznót hajtanak, mert a mezőgazdasági területekről folyamatosan hordják az egereket és pockokat.

Érdeemes tudni, hogy 2012-ben az év madarának választották. Az egerészölyvnél kisebb vörös vércsét is megfigyelhetjük, ahogy rovarokra, pockokra egy helyben a levegőben megállva („szítálva”) vadászik. A vércse egy kisebb sólyomfélé, fészket nem épít. A legelő facsoportjaiban költő dolmányos varjú fészket foglalja el, és abban költi ki tojásait.

A legelő közepén, a földúttól jobbra láthatunk egy kisebb bekerített részt. Ez egy tudományos kísérlet része, ahol a kutatók azt vizsgálják, hogy hogyan változik a természetes gyep növényvilága a legeltetéssel, illetve anélkül. A magasban kora tavasztól egész nyár végéig a mezei pacsirta dalától zeng a pusztta, a bokrokon a **tövisszúró gébics** és a cigánycsuk rovarokra leső példányait figyelhetjük. Téli időszakban a pusztára megérkeznek Európa északi területeiről a téli vendégek, és ha szerencsénk van, találkozhatunk gatyás ölyvvel vagy nagy őrgébiccsel is. A következő állomásig hosszan kell az úton, az oszlopsor mellett haladnunk, miközben jobbról, egy kút mellett is elsétálunk.

4. Láprét

N46.659258, E18.656702; 109 m – Térkép: <http://goo.gl/maps/Rrard>

Ez az állomás a megjelölt, magányos akác és az út között hosszan elnyúló, valamikori homokbucka-közi mélyedést mutatja be. Ezekben a mély fekvésű részekben tavasszal a pangóvízes talajvíz sokáig megmaradhat. Ennek következtében a pusztta növényzete is megváltozik, úgynevezett láposodás indul meg, azaz előbb-utóbb megjelennek a nedvesség-kedvelő fajok is. Talán egyik legértékesebb,

az egyszikűekhez tartozó, igazi jégkorszaki reliktum* a *keskenylevelű gyapjúsás*. Amíg a sásfélék általában hasonló, egyszerű, zöld színű növények, addig a gyapjúsások sokkal feltűnőbbek. Hazánkban három fajuk él, nyár elején, a terméséréskor hófehér szörképletet („gyapjút”) növesztenek, melyekkel messziről felhívják magukra a figyelmet. Az orchideák egyik hazai képviselője, a nedvességet kedvelő **hússzínű ujjaskosbor** néhány töve is megtalálható itt, melynek virágzata világos rózsaszín, de néha fehér színű is lehet. Az ujjaskosborok egyébként ujjszerű gyökérgumóikról kapták nevüket. Nagyon érdekes, hogy az orchideák magjai mikroszkopikus méretűek és csak a megfelelő gombafonalakkal együtt, szimbiózisban* képesek kicsírázni. Hasonló együttműködésben élnek a földben élő gombák és egyes fák gyökerei,

illetve a túra alatt minden felé megfigyelhető, a nyílt homokpusztta sajátosságának tekinthető, a fűcsomók között előforduló kis zöld zuzmó foltok. A zuzmók, gombák és algák szimbiózisa, a homokra jellemző szélsőséges életfeltételeket (nagyon gyorsan kiszárad és hamar, erősen felmelegszik) együtt könnyebben el tudják viselni. A kis lápot kísérő magasabb térszíneken augusztus-szeptember között nyílik egy másik orchidea, az *őszi füzértkerics*, melyet apró termete miatt elég nehéz felfedezni.

A földúton folytatva sétánkat, kb. 150 métert kell megtenni egy másik földút keresztezéséig. Itt jobbra visszafordulva kell folytatni az utunkat dél felé, majd eljutni egészen a már látható, valamikori homokbányáig.

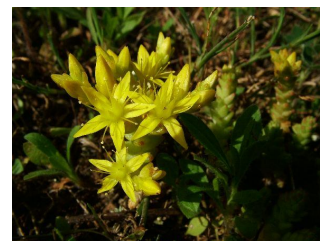
5. Homokbánya

N46.658841, E18.658613; 140 m – Térkép: <http://goo.gl/maps/lx6gw>

Az állomást elérve egy felhagyott homokbányához jutunk. A valamikori Ós-Sárvíz hordalékából képződő homokot a szél buckákba rendezte, melyek sokáig szabadon vándoroltak, majd a növényzet fokozatosan megkötötte. Mára a buckák oldalát tipikus nyílt homoki gyepek fedik, ahol még a gyepek nem záródtak teljesen. A szinte félsivatagi környezethez alkalmazkodva kora tavasztól virít a **báránypirosító**, melynek elterülő szárán kis, kék virágok ülnek. A pásztorok valamikor a juhok jelölésére használták, mivel mélyre lehatoló karógyökere piros festéktartalmú. Apró pici pozsgás levelei végén sárgán virágzik a **homoki varjúháj**. A kisebb méretű valamikori kubikgyökörökben, ahol a mikroklíma és vízviszonyok megváltoznak, a sűrű, alacsony növésű **serevényfűz** bokrokat találjuk.

A bucka madarai a **búbos pacsirta** és a **parlagi pityer**. A zárt gyepek helyett előnyben részesítik a nyílt homokpusztákat. Tollazatuk a homok színéhez hasonló, világos barna, jó rejtőzködést biztosít. A partfalba építi költőüregét a **partifecske**, és a trópusi színekbe pompázó **gyurgyalag**. Itt él hazánk legnagyobb pókja, a **szongáriai cselőpók**, amely lábait kiterjesztve akár a 10 cm-t is elérheti. Földbe fúrt függőleges üregekben él, melynek falát, hogy a homok ne omoljon be, hálóval erősíti meg. Nem sző fogóhálót, lesből, gyors futással kapja el áldozatait.

Folytassuk egyenesen tovább, a galagonyabokrok között utunkat, egészen a következő jelzésig.

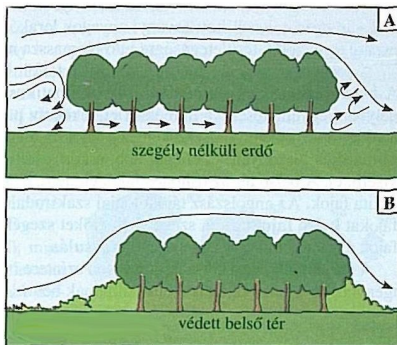
Az út öreg fehér eperfák mellett halad. A törzseiben keletkezett odvakban költ a seregély, a mezei veréb, a nyaktekercs és a **búbos banka** is. Az utóbbi jellegzetes hangját („up-up-up-up”), melyről tudományos nevét is kapta (*Upopa epops*), messziről megismerni a pusztában. A galagonyabokrok között költ a barát- és kis poszáta is. A bokrost elhagyva újra homoki gyepekre érkezünk. Ezen az útszakaszon nyár végén nyílik a fehér virágú kései szegfű.

Figyelem! A galagonyás végét elérve, a balra forduló út nyomvonalát nem kell követni! Egyenesen, a két jelzett galagonyabokor között, déli irányba, az állattartó telep felé kell tovább sétálni!

6. Bokros

N46.656826, E18.661214; 114 m – Térkép: <http://goo.gl/maps/EX4oU>

Állomásunkat elérve a pusztát kísérő újabb bokros élőhelyre tekinthetünk. A cserjéket egy mélyebb fekvésű magaskórós és kisebb láprét szegélyezi, amit *fehér nyaras* ligeterdő folytat. Az erdő ad otthont a *csilpcsalpfüzikének*, az *erdei pintynek*, *énekes rigónak*, vagy éppen a *vörösbegynek*. A láprét beerdősödése* megindult, spontán terjedő *mézgás égerek* növekednek, ennek következtében a láp és az itt tenyésző **széleslevelű gyapjúsás** élőhelye évről évre csökken. Ezt a természetes folyamatot nevezzük szukcesszióknak. A magaskórós madara a gyönyörű énekű *énekes nádiposzáta*. Minden tavasszal a csíkos mellükről felismerhető *karvalyposzáták* jelennek meg a bokrokban. Ez a poszáta-féle csak kevés időt tölt hazánkban, április végén, május elején érkezik, és csak augusztusig tartózkodik nálunk. Életének többi idejét vonulásban és kelet-afrikai telelőterületein tölti.

A bokros-cserjés terület, ha pl. erdő és mező találkozásánál kerül el, több szempontból is rendkívül fontos szerepet tölt be. Először is egy ún. szegély-élőhelyként (ökoton) működik, ahol a sem a zárt erdei, sem a nyílt élőhelyeket elviselni nem képes fajok találhatnak menedéket, de emellett igen fontos szűrő-védő szerepet is betölt az erdő életében. Óvja a hűvösebb, párásabb erdőklímát a kiszáradástól és hatékonyan meggátolja pl. az agresszíven terjedő adventív fajok behatolását (széllel terjedő magvaik segítségével) az erdőbe.

Utunkat folytassuk a bokrok mentén egészen a vizes élőhelyet bemutató, 7. állomás oszlopáig!

7. Vizes élőhely

N46.653852, E18.662412; 118 m – Térkép: <http://goo.gl/maps/zEuOi>

A vizes élőhely a száraz pusztában mindenképpen a változatosságot növeli, ezért nagy kincs. Tavasszal, a hóolvadás után a Szenes-legelőn egy kis vízfolyás gyűlik össze, ami nyár végére rendszeresen kiszárad. A vízfolyást keskeny vizes élőhely-mozaikok kísérik, kisebb mocsárrétek, zombéksásosok és nádasok is kialakultak, a mélyebb részeken pedig *mézgás éger* alkotta facsoportok is megfigyelhetők. A *mézgás éger* érzékeny a talaj nedvességtartalmára, a szárazságtól szenved, a hideget viszont jól tűri. A vizes élőhely kicsit magasabb térszínein hazánk egyik legkorábban nyíló orchideájával, a már kora áprilisban nyíló apró termetű *agár sisakoskosborral* is találkozhatunk.

A *nádi tücsökmadár* a magas füvű mocsárrétek ritka madara, melyet rejtett életmódja miatt nehéz megfigyelni, de azért a rokonaihoz hasonlóan monoton, pirregő hangja miatt észrevehető. A nádasban kis területe ellenére rendszeres költ a *barna rétihéja*. A nádszálakból készített fészkekben 2-4 fiókát nevel, kisebb madarakra, békákra vadászik. A nádas télen az itt telelő *kékcinegéknek*, *ökörszemeknek* nyújt eszményi menedéket. Innen került elő, és ha szerencsések vagyunk mi is megfigyelhetjük hazánk egyik legnagyobb testű szitakötőjét, az *óriás szitakötőt*. Ragadozó életmódú lárvája a vízben 1-2 évet, míg a kifejlett imágó* mindössze 4 hetet él. E rövid idő alatt párosodik, majd a nőstények rothadó növényi részekbe rakják le petéiket, végül elpusztulnak. Hasonló nagyságú, de az előző fajénál feltűnően szélesebb potrohhal rendelkező szitakötő-félét, a *laposhasú acsát* is megfigyelhetjük nádszálakon, faágakon egyensúlyozva vagy a vízfolyás felett helikopterként lebegve.

A nyárfasor mellett a jelzéseket követve sétáljunk be egy ültetett fenyvesbe!

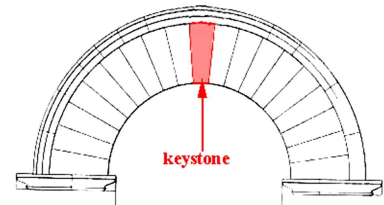
8. Fenyves

N46.650846, E18.664549; 125 m – Térkép: <http://goo.gl/maps/2TPts>

Hazánkban a fenyvesítési program keretében az *erdei fenyő* telepítése a hatvanas években a homokterületeken fontos fafajpolitikai célkitűzés volt. A túra útvonalába eső fenyves-ültetvény létrejötte is emiatt következett be. A kellően át nem gondolt telepítések miatt az országban hasonlóan értékes, őshonos homoki gyepek nagy területei romlottak le. Ezek az élőhelyek jelentősen degradálódtak, mivel az őshonos gyepekre ültetett fenyvesek növény- és állatvilága rendkívül szegényes, tulajdonképpen egy-két fajra korlátozódik, biodiverzitásuk töredéke a természetes vegetációénak. Figyeljük meg utunk során a szétszórva fekvő, kidőlt fatörzseket! A fenyő és akác faültetvény talaján felgyülemlett holtfa egy ilyen, kevésbé természetes élőhelyen is rendkívül fontos szerepet tölt be számtalan gomba, gerinctelen és gerinces állat szempontjából.

Az ember által kezelt vágásos erdőkben, faültetvényekben a holtfa mennyisége sokszor a 3 m³-t sem éri el, míg a természetes, mérsékelt övi őserdőkben ez a szám akár 300 m³ is lehet! A holtfa jelenléte több szempontból elengedhetetlen!

- Merőlegesen feküdve a lejtésirányra, meggátolja a csapadék által bekövetkező talajeróziót.
- A bennük élő rovar álcák, pajorok táplálékot biztosítanak a *fekete harkálynak*. De miért fontos ez az erdőnek? A *fekete harkály* úgynevezett pillér-faj. Olyan pillér, mint a boltíveket egyedülként összetartó záró-, vagy **pillér-kő (keystone)**.

E nagy termetű harkály-féle minden évben új odút ácsol magának. Az elhagyott régieket pedig számtalan más, olyan állatfaj használja, amely képtelen lenne e nehéz műveletre: odúlakó énekesmadarak, kisebb harkályfélék, *macskabagoly*, az egyetlen odúban költő galamb-féle, a *kék galamb*, denevérek, pele-fajok, *mókus*, *nyuszt*, de akár az odú későbbi kibővülésével még *vadmacska* is. Így tehát a holtfa és az ezáltal bekövetkező táplálékhiány miatt a *fekete harkály* eltűnésével „összedőlne a boltív”, és elköltözne a felsorolt rengeteg állatfaj is az erdőnkéből. Gondoljuk meg! Biztos, hogy a sokak által igényelt „tiszta, rendezett” erdő az igazi erdő?

Ha szerencsénk van, meghallhatjuk egy másik nagyobb testű harkály-féle, a zöld küllő jellegzetes, klü-klü hangját is, vagy akár hullámszó rőptében is gyönyörködhetünk. Utunkat a fenyvesből kiérve déli irányba, az állattartó telep felé folytatjuk!

Elérve a következő fenyvest, előtte jobbra fordulva egy kis tocsogón átkelve, az óriási magas kőrisek irányába sétáljunk tovább. Ezután balról hatalmas fehér nyarakat mellőzünk el. Figyeljük meg a lábon álló és fekvő holt fába vájt sok lyukat! Ezek a száraz fában élő rovarlárvák után kutató nagy fakopáncs munkája nyomán keletkeztek.

Ezután a gyeper szélén menjünk tovább a telep felé.

*A magányosan álló száraz akácnál külön jelzett pontot találunk (N46.653855, E18.662412; 118 m – Térkép: <http://goo.gl/maps/SuhxL>). Áprilisban a fa mögött elterülő kis homokbuckán nyílnak a pompás virágú írisz-félék, az **apró nősziromok**.*

**Reméljük, hogy hasznosan töltötték idejüket és kellemesen érezték magukat a sétán!
További jó túrázásokat kívánunk!**

A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai

Kislexikon

adventív – Behurcolt faj. A legtöbb idegen honos faj nem tud megmaradni az új környezeti feltételek között, de sok közülük a természetes ellenségek hiányában inváziós fajjává válik és agresszív terjedésével az őshonos fajokat veszélyezteti, kiszorítja.

beerdősülés – A növényzet időben egymást követő természetes egymásra épülése. Erdő termőhelyen a gyepen a legeltetés felhagyása után először ún. magaskórós növények jelennek meg (bogáncs, aszat), majd a könnyű, szélhordta magokkal rendelkező ún. pionír (úttörő) fajok egyedei telepednek meg (nyír, nyár, fűz), előkészítve a területet a beerdősülés utolsó, már a termőhelynek megfelelő fajok jellemezte szakaszához.

csihatag – A gyökérből felnövő fiatal hajtás.

ecetfa – Észak-Amerikából behurcolt többtörzsű cserje- vagy faméretű fás szárú növény. Erdőgazdasági jelentősége nincs, nálunk díszfaként kedvelik, de néha elvadul. Páratlanul szárnyalt levelei ősszel szépen bepirosodnak. Hajtásai sűrű szőrrel borítottak, melyek érintése allergiát okozhat.

endemikus faj – Más néven „bennszülött” fajok, amelyek kizárólag valamely szűkebb terület határain belül fordulnak elő. A Kárpát-medence legtöbb endemikus faja valamilyen szintű védettséget élvez.

imágó – Kifejlett rovar, a rovarok fejlődési szakaszainak (pete, lárva, báb, kifejlett rovar), utolsó fázisa.

reliktum faj – Valamely földtörténeti időszakból itt maradt növény, vagy állat, ún. maradvány faj. Valamikor a Kárpát-medence egész területén elterjedtek voltak, de mára előfordulásuk csak kis területekre korlátozódik. Ezen fajok nagyon sérülékenyek, legtöbb védett növényünk közéjük sorolható.

szimbiózis – Két vagy több faj mindegyik fél számára előnyös együttélése.

INFORMÁCIÓ:

Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság

7625 Pécs, Tettye tér 9.

Telefon: 72/517-200

e-mail: dunadrava@ddnp.hu

www.ddnp.hu

Szakvezetés igényelhető:

Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság

7625 Pécs, Tettye tér 9.

Telefon: 30/377-3388, 30/326-9459

e-mail: komlos@ddnp.hu, evahorvath@ddnp.hu

www.ddnp.hu

Szöveg: Kováts László, Nagy Gábor

Fotók: Kováts László, Nagy Gábor, Löffler Attila

A vezetőfüzet aktualizálva:

2020. május

